

Віртуальна виставка

Просвітителька народу

до 180-річчя від дня народження
українського педагога
Христини Данилівни Алчевської
(1841 - 1920)

2021

Запропоновані бібліографічні матеріали з фонду бібліотеки ЦДПУ ім. В. Винниченка та Інтернет-ресурси допоможуть дослідити життєвий шлях та творчість однієї з найяскравіших представниць української інтелігенції середини XIX – початку XX ст. Х. Д. Алчевської, яка залишила яскравий слід в історії вітчизняної освіти.

«Слово народ і його просвіта завжди були для мене тим кумиром, котрому я поклонялась, і моя скромна шкільна справа завжди здавалась мені самою важливою справою в світі».

Христина Алчевська

Х. Д. Алчевська. Фото 1860

«Христина Алчевська, вихована зрусифікованими батьками на «благородную русскую девицу», відкрила для себе свій народ і його долю у Російській імперії. ...При заводі свого чоловіка створила школу для дорослих і запропонувала такий вдалий план навчання, що він став взірцем для всіх шкіл дорослих у Російській імперії».

Марта Богачівська-Хом'як

Х. Д. Алчевская. Фото 1912 г.

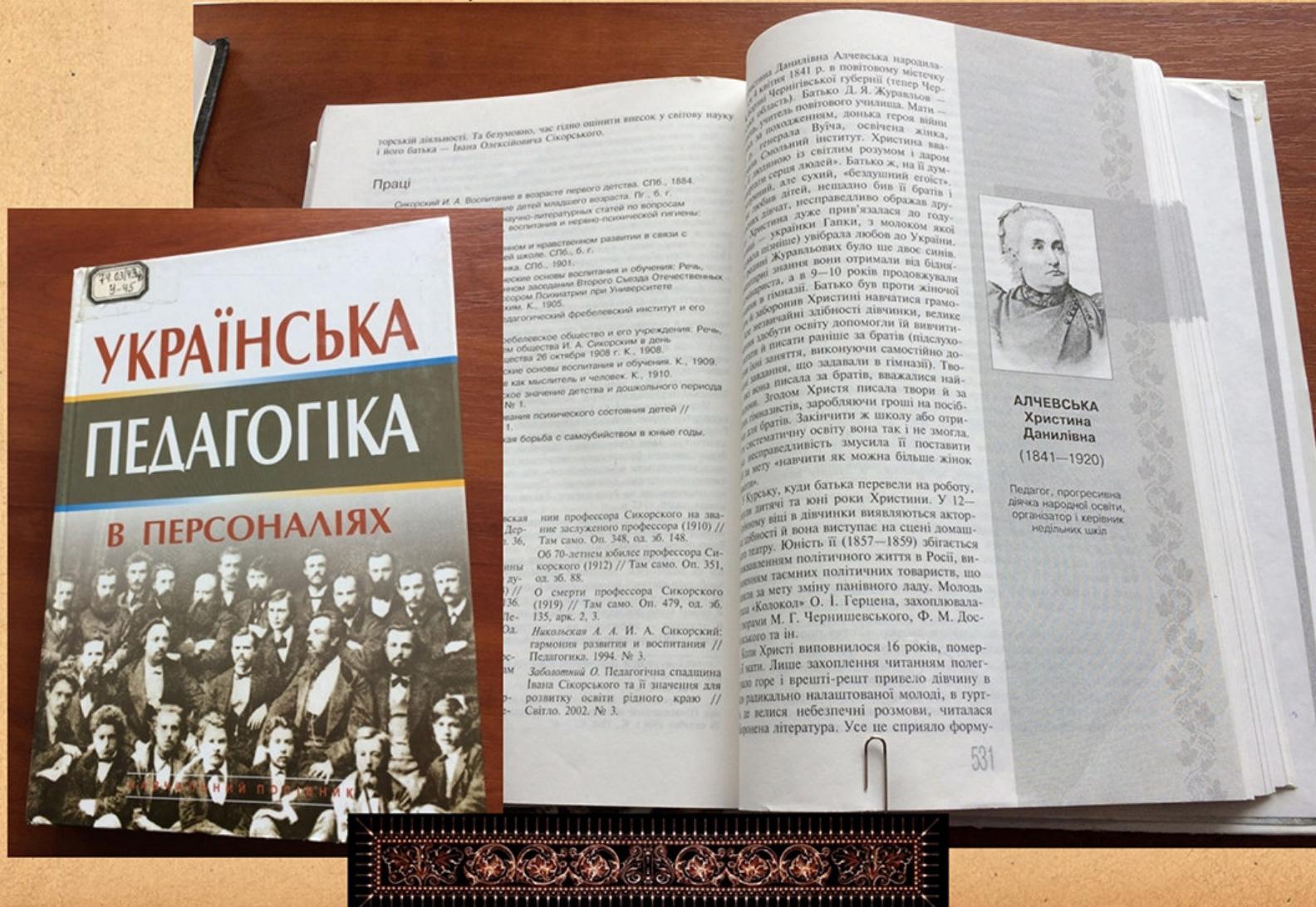
М. Є. Кириченко

АЛЧЕВСЬКА
Христина Данилівна (псевд. –
Українка; 04(16). 04. 1841,
с. Борзна Черніг. губ., нині місто
Черніг. обл. – 15. 08. 1920,
Харків) – педагог, діячка народ-
ної освіти, письменниця, пуб-
ліцист. Дружина Олексія Алчев-
ського, мати Григорія, Миколи,
Івана та Христини Алчевських.
У 18-річ. віці стала кореспондент-
кою «Колокола» О. Герцена. 1862
заснувала харків. жін. недільну
школу, в якій викладала. Після
закриття (1863) неділ. шкіл про-
водила заняття вдома. 1870
склала іспит на право викладан-
ня і домоглася офіц. дозволу

Бондар Л. С. Алчевська Христина Данилівна // Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посіб. – К., 2005. – С. 531–537.

Бондар Л. Христина Алчевська – організатор освітньої справи в Україні /

Л. Бондар // Рідна шк. – 2002. – № 2. – С. 60–61 ; Пед. газ. – 2001. – № 6. – С. 8.

Погляд в історію

Христина Алчевська – організатор освітньої справи в Україні

кандидат педагогічних наук (Інститут педагогіки АПН України)

Людмила БОНДАР.

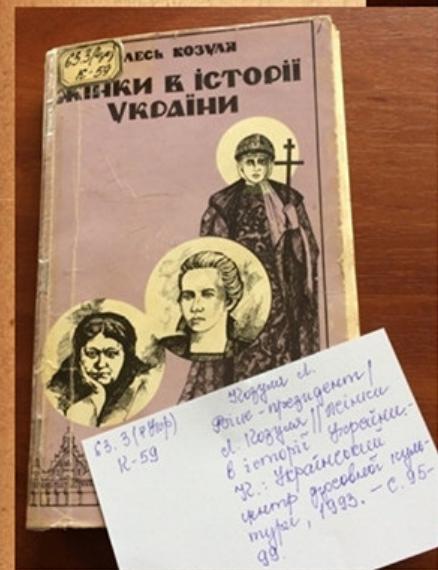
Христина Данилівна Алчевська — український педагог, видатний діяч народної освіти, організатор і керівник недільних шкіл. Народилася 4 (16) квітня 1841 року в повітовому містечку Борзні Чернігівської губернії. Її батько, Д.Я. Журавльов, був викладачем повітового училища. Лати, румунка за походженням, онька героя війни 1812 року генерала Вуїча була освіченою жінкою, яка кінчила інститут у м. Смольному. Христина вважала матір людиною світлим розумом і даром «приверти серця людей». Батько ж, на її думку, розумний, але сучий, «безпечної егоїст».

ти до м. Харкова. Родина Алчевських залишила помітний слід в історії вітчизняної культури. Іван Алчевський, молодший син, знаменитий тенор, постійно гастролював, жив то в Росії, то у Франції. Під час приїзду до рідного міста завжди виступав на шкільних вечорах з концертами. Старший син Микола — педагог і громадський діяч, автор першого українського радянського букваря. Ще один син, Григорій, був композитором і вокальним педагогом. Доњіка Христя, крім педагогіки, цікавилася ще й поезією.

Чоловік Алчевської, Олексій Кінчевський, був педагогом, письменником і гуманістом. Він писав пісні, працював учителем, здібності, інтелектуальними якостями, «засплюючи д

праця вчителів без винагороди. За віком учні поділялися на малолітніх (10—12 років), підлітків (13—15 років) і дорослих (від 16 років). За підготовкою: на неписьменних, напівписьменних (вміють тільки читати), малописьменних (вміють більш менш писати і читати) і письменних. Усі шкільні питання, що потребували розв'язання, обговорювались щотижня на педагогічних зборах. Відбувалися гострі дебати щодо прийомів, форм і методів викладання, обирали найефективніші з них. Як свідчать протоколи педагогічних зборів, часто обговорювались проблеми предметних уроків, запроваження екзаменів у школі (у закладі Х.Д. Алчевської не були запрощені). На зборах подавали інформацію про новинки педагогіки, привидання з того чи іншого предмету ведення педагогічних наук. На думку Алчевської, вчителів до школи, до урешті він допоможе вищі, здібності, інтелектуальними якостями, «засплюючи д

Віце-президент : [про Х. Д. Алчевську] // Козуля О. Жінки в історії України / О. Козуля. – К. : Укр. центр дух. Культури, 1993. – С. 95–99.

4. ПРОСВІТНИЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Х. АЛЧЕВСЬКОЇ

найнятий за 5 карбованців студент-семінарист. Початком педагогічної діяльності Х.Алчевської прийнято вважати початок епохи "ходиння в народ" (60-ті роки XIX ст.). У цей час вона багато читає, пише вірші, відвідує у Курську гурток молоді, захоплюється творчістю.

44.08(нчор) № 43 левісівській ел. В.
cl-34
Пробітництво - педагогічна діяльність
Х. Алчевської / ел. В.
левісівській // Чотирі
недільні педагогіческі під-
ржки. - К. : Центр
навчальної сістермата-
ри, 1993. - С. 95-
99.

кому випало щастя вчитися у цій школі, були малі дівчатка й зовсім дорослі жінки, жителіки міста і селянки з харківських околиць. Поділ на класи здійснювався одночасно за віком і рівнем підготовки. Учіт мали можливість отримати початкову освіту безкоштовно. Навчання з усіх предметів велося за спеціальними програмами, що передбачали посилену роботу в класі; домашнє завдання передбачало читання художніх творів. У 1885 р. програми навчання Х.Алчевської були вперше надруковані (взагалі вони витримали чотири видання) і впродовж трьох десятиліть були своєрідним орієнтиром для багатьох недільних шкіл Росії.

Серед пледжів видатних діячів освіти кінця XIX ст. харківська вчителька Х.Д. Алчевська у своїй діяльності на нові освіти багато зробила для розвитку недільних шкіл України. У історію педагогіки вона ввійшла як основоположник методики навчання грамоти дорослих (посібник "Книга дорослих", методико-бібліографічний порадник "Що читати народові?"). Нею також була розроблена методика проведення літературних бесід з учнями, що були введені як обов'язкові до плану навчання.

5. ТЕОРІЯ Й ПРАКТИКА ВІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ Л.ТОЛСТОГО

У педагогічних поглядах Л.М.Толстого чільне місце займає проблема свободи у вихованні, навчанні та освіті дітей, до якої він звертався протягом усього життя. Це проблему педагог розглядає на основі створеної ним теорії виникнення, розвитку і сутності моральності. Будучи прибічником ідеалістичної філософії, він вважав, що здорова дитина, народившись на світ, не є "чистою дошкою", на якій можна писати все, що хочець, проте позбавлена будь-яких негативних якостей і є первинним образом гармонії, правди, краси і добра.

Критикуючи сучасну йому школу, він протиставив їй свою систему виховання, побудовану на принципі свободи, поваги до особистості дитини, розвитку її активності та творчості. Л.М.Толстой підкреслював, що вільне виховання повинно сприяти розвитку природних задатків дитини, допомагати самостійно формувати світогляд і моральні переконання. Високий моральний ідеал, на його думку, треба шукати у поглядах селянських мас.

Соколова Л. Христина Алчевська /
Л. Соколова // Зрослисъ душою, сплелись
корінням : зб. істор. нарисів про видатних
діячів України, Польщі, Росії / А. Басенко,
В. Васецький, А. Ковтун; упоряд.
М. Рубанець. – К. : Успіх і кар'єра, 2008. –
С. 190–196.

Дроздовська О. Р. Алчевська Христина Данилівна / О. Р. Дроздовська // Енциклопедія Сучасної України. Том 1 / Конструкторське бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України ; гол. ред. кол.: Дзюба І. М. (співголова), Жуковський А. І. (співголова), Романів О. М. (співголова) [та ін.]. – К., 2001. – С. 402.

Підготувала бібліограф 1 кат. Тетяна Оньша

Клепач Т. Життя заради світла і добра : сторінками життєпису родини Алчевських /
Т. Клепач // Дивослово. – 2014. – № 6. – С. 53–56.

з РЕДАКЦІЙНОЇ пошти

6'2014

ЖИТТЯ ЗАРАДИ СВІТЛА І ДОБРА

Сторінками життєпису родини Алчевських

У цьому сенсі взірцем для Слобожанщини стала родина Алчевських, відома як в Україні, так і за кордоном. У цій статті розкриті вплив сімейного виховання, взаємин, освіти на формування моральності та ідеалів. У цьому аспекті не лише дає змогу простежити крізь товщу років творчі шляхи обдарованих особистостей, які виникають замислитися над тим, для чого людина приходить у цей світ, що може зробити для України та свого народу і себе самої.

Сім'я – це первинне середовище, де людина вчиться творити добро.
В. Сухомлинський

Серед когорти першорядних українських підприємців середини XIX – початку ХХ ст. виникла родина Алчевські зі Слобожанщини. Ця родина складалася з п'яти братів (батько, мати і шестеро дітей) жила в селі Старий Кривин. Вони були добре віднесені до батька, коли Україна вела боротьбу за незалежність, за збереження своєї мови та культури.

І можна нині з упевненістю казати, що видосліджену доробок кожного з членів сім'ї, ві, велиcodушні, освічені й активні. З автобіографії молодшої доньки Христини: «Батько мій, Олексій Алчевський, походив із родини дрібного бакалайного торговельника... Освіту він мав лише двокласної «приходської» школи, але згодом багато читав і цікавився ідеями Олександра Герцена. Заснував у місті Суми єдину там громадську книгозбірню. В юніх літах побачив він на Курщині молоду доньку вчителя Журавльова – Христину Ланилівну талановиту

Коваленко О. "Мене не викреслити при всьому бажанні з історії..." / О. Коваленко // Освіта України. – 2014. – № 22 (9 черв.). – С. 14.

14

ЗАБУТИ
ІМЕНА

«МЕНЕ НЕ ВИКРЕСЛИТИ ПРИ ВСЬОМУ БАЖАННІ З ІСТОРІЇ...»

У бутті цієї української родини були слава, любов, наука, кохання, самовідданість і патріотизм, багатство і бідність, злети і трагедії. Без цієї родини була би біdnішою і історія нашої країни. Насамперед привертає увагу життя і діяльність видатної постаті династії Алчевських – Христини Данилівни, відомого педагога і письменниці.

Це менш шкавою с біографії її чоловіка та дітей. Христина, здібна і допитлива донька, з'явилася в родині чимало років пізніше. У розвитку Українській країні, крім дослідження деяких ентузіастів, у Алчевських відомо, як і в Україні, їхнім першим зустрічам з Шевченком. Цей факт засторіччя відстини Ал-

от у родині з'явилася донька Христина, здібна і допитлива дівчинка. І хоча її батько був вчителем незнанного роду, викладачем повітового училища, характер мав деспотичний, захопивши дочці навчатися грамоти, мовляв, «щоб любовних цидулок не строчити». Та як заборониш дитині вчитися? Маленька Христя ховалася за дверима кімнати, в якій опанували ази грамоти її брати, і згодом уже за лінні...

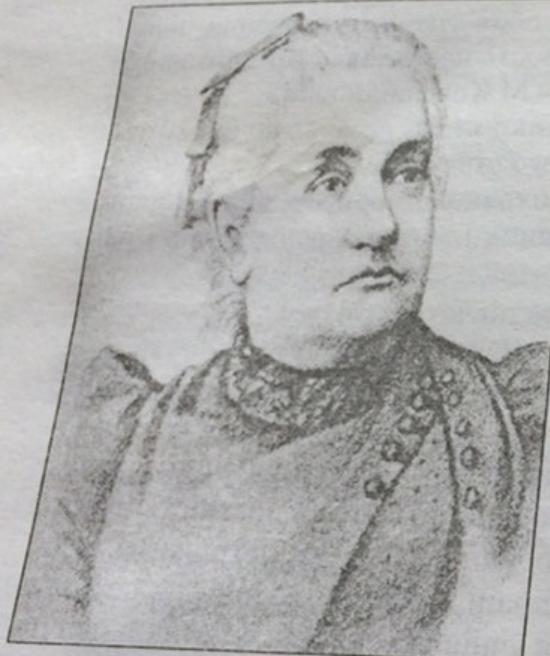
на все життя. (Батько Христини як у воду ливився!). Згодом вони побралися. Завдяки постійній самоосвіті дівчина мала глибокі і грунтовні знання з багатьох дисциплін. Вона починає навчати молодих жінок грамоти просто у себе вдома у Харкові, куди переїхала разом із чоловіком. Згодом у неї виникла ідея відкрити

ло. Наприкінці XIX – почалу ХХ століття Російську імперію спіткала важка економічна криза. Банк і завод Алчевського зазнали величезних збитків. Але він переймався не вими проблемами, а перевав через своїх робітників яких чекали злидні. Алчевський звернувся до Лінні...

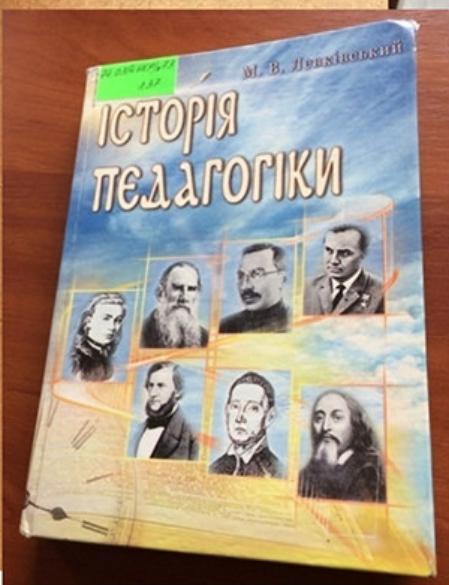

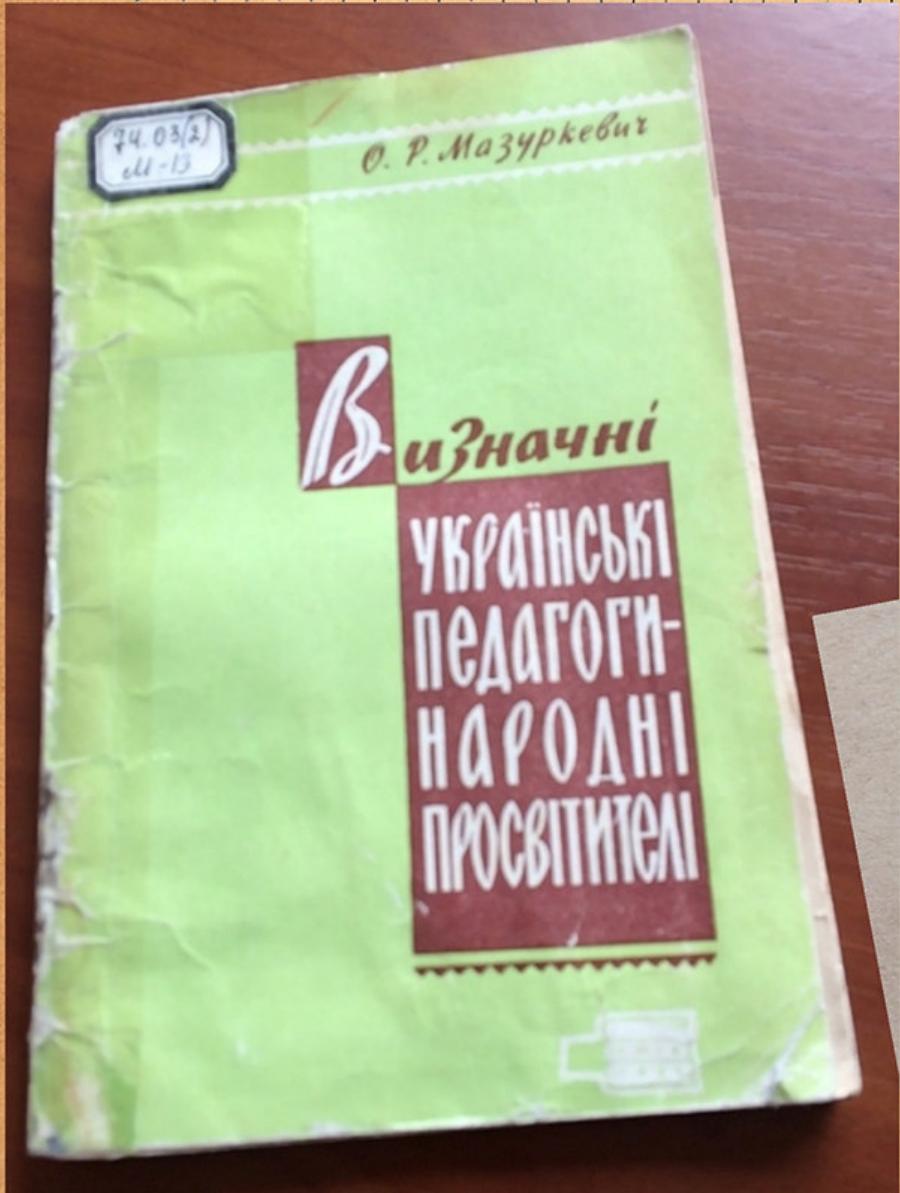
Просвітницька педагогічна діяльність Христини Алчевської // Левківський М. В. Історія педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. ВНЗ / М. В. Левківський. – 3-те вид., перероб. і доп. – К. : Центр учб. літ., 2008. – С. 190.

4. ПРОСВІТНИЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
Х. АЛЧЕВСЬКОЇ

Алчевська Христина Данилівна (1841–1920) – український педагог-просвітитель, харківська вчителька. Відіграла провідну роль у розвитку недільних шкіл на Україні. Народилася Х.Д. Алчевська (Журавльова) 16 квітня 1841 р. у с. Борзі на Чернігівщині у сім'ї вчителя. Батько через свою жорстоку обмежену натуру був проти жіночої освіти. У своїх відомих спогадах “Передумане і пережите” Христина Данилівна згадує, як вона самотужки навчилася читати, підслуховуючи за дверима кімнати ті уроки, що їх давав братам найнятий за 5 карбованців студент-семінарист. Початком педагогічної діяльності Х.Алчевської прийнято вважати початок епохи “ходіння в народ” (60-ті роки XIX ст.). У цей час вона багато читає, пише вірші, відвідує курси ...

Мазуркевич О. Р. Визначні українські педагоги – народні просвітителі. Х. Д. Алчевська та її сподвижники / О. Р. Мазуркевич. – К. : Знання, 1963. – 79 с.

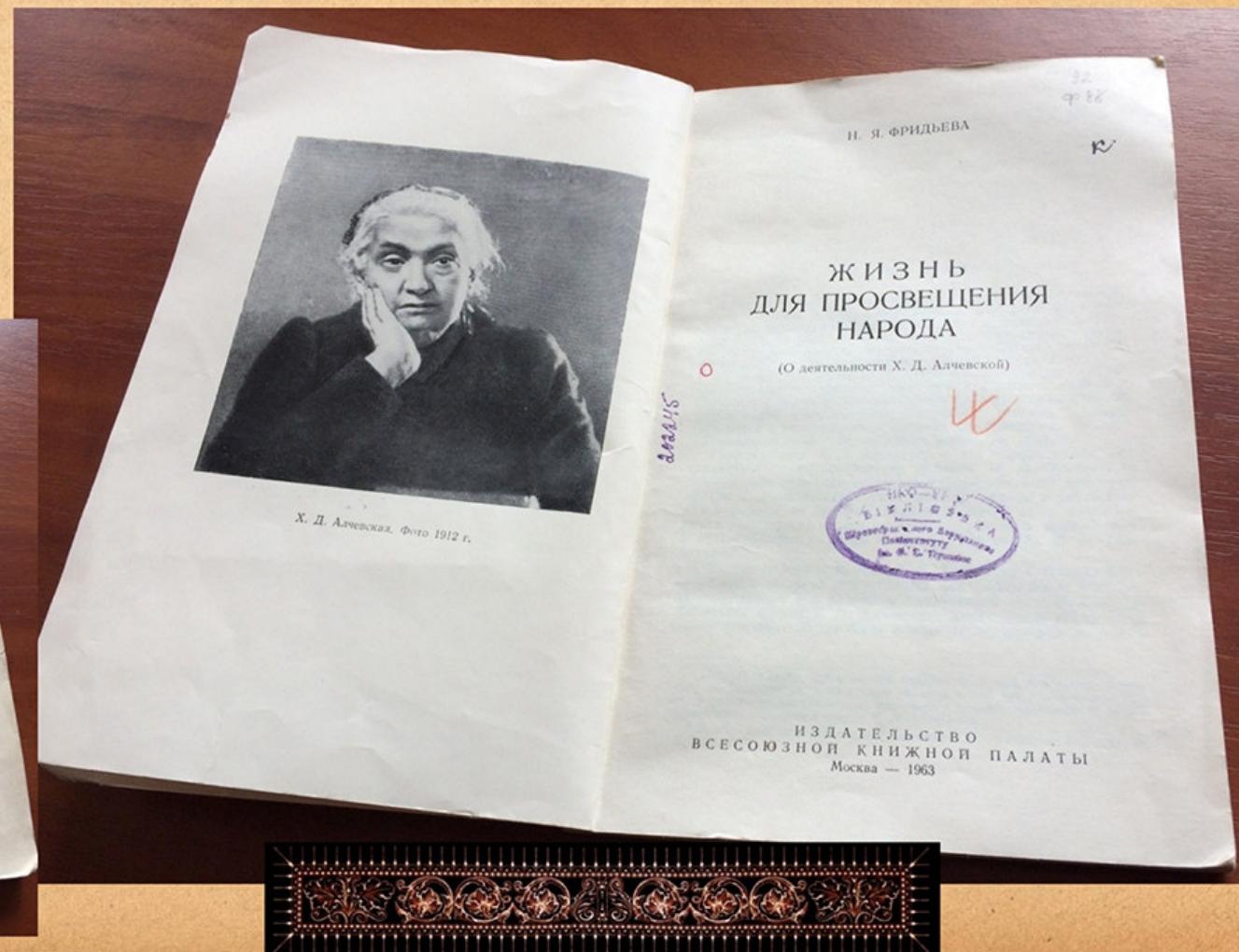
Український народ дав світові багато визначних діячів культури серед них і прогресивних педагогів, які все життя своє присвятили справі народної освіти, патріотичному служінню народові, боротьбі за визволення трудящих з-під гніту і темряви.

Велику роль у боротьбі за народну освіту відіграли вчителі Хмельницької недільної школи, 100-річчя з дня заснування якої минуло 1962 році. Засновником і незмінним керівником цієї школи протягом понад півстоліття була Христина Данилівна Алчевська. Про життєвий шлях та трудову діяльність Х. Д. Алчевської та її сподвижників розповідається у брошурі.

Розрахована вона на масового читача.

Фридьева Н. Я. Жизнь для просвещения народа (О деятельности Х. Д. Алчевской)
/ Н. Я. Фридьева. – М. : Изд-во Всесоюзн. кн. палаты, 1963. – 99 с.

Христина Алчевська (1841–1920). Педагог, діяч народної освіти // Народжені Україною : меморіальний альманах у 2-х т. – К. : ЄВРОІМІДЖ, 2002. – Т. I : А–К. – С. 62–63.

Х. Д. Алчевская на занятиях в Харьковской частной женской воскресной школе

«...Харківська недільна школа зробила великий крок уперед; із школи грамотності... перетворилася у повну елементарну школу, яку варто відвідати кожному, хто хоче бачити на ділі застосування кращих методів навчання з усіх предметів елементарного курсу».

Микола Корф

ВИБРАНЕ ІЗ ЗБІРОК

Із збірки
«ТУГА ЗА СОНЦЕМ»
(1907)

Присвячується Х. Д. Алчевській

Тобі, що свій народ кохаеш,
Чий образ в серці я ношу,
Що і мене любить навчаеш,
Тобі, задумана, пишу:

Думки про щастя у свободі,
Про пал завзятій в боротьбі,
Про скарб, захований в народі,—
Усе, голубонько, тобі!

ВСЬКА

402

I. Алчевський
із сестрою Христиною. 1901

Х. Д. Алчевская. Фото 1912 г.

Х. Алчевська (праворуч)
та О. Кобилянська

у центрі – О. Алчевський, Х. Алчевська; зліва-направо –
Григорій, Дмитро, Микола; на колінах – Христина

за дорослих. Кобзарю. Автор мемуарів «Пе-
редуманое и пережитое» (Мо-
сква), упорядник «Ката-
лога французської літератури»

Т. Шевченка, під заголовком
«Шевченкове свято в школі»
(з шкільника). У ж. «Детское
читение». А. друкувала власне
оповідання. Зустрічалася й лис-
тувалася з І. Франком, М. Пав-
ликом, Л. Толстим, Ф. Досто-
євським, І. Тургеневим, А. Чехо-
вим, В. Короленком. Удостоєна
високих медалей моск. і
петербур. т-в поширення в на-
роді, золотої медалі моск. і
петербур. т-в поширення в на-
роді грамотності.

Літ.: Вахтеров Э. Пятидесят лет
работы для народа. Москва, 1912;
Мазуревич О. Р. Визначні українські
педагоги – картиди просвітителя. К.,
1963; Фридлеєва Н. Я. Жизнь для
просвіщення народу. Москва, 1963;
Мухін М. І. Педагогічні погляди і
освітня діяльність Х. Д. Алчевської. К.,
1979; Дроздовська О. Алчевська Хри-
стина Даниїлівна // Українська жур-
налістика в іменах. Л., 1996. Вип. 3.

О. Р. Дроздовська

АЛЧЕВСЬКА
Христина Олексіївна (04(16).
03.1882, Харків – 27.10.1931, там же)
– поетеса, перекладачка,
педагог. Донька Олексія та Хри-
стини, сестра Григорія, Миколи та
Івана Алчевських. Закін. вищі пед.
курси в Парижі (1902). Працювала
в читальній залі Харківської міської
бібліотеки, а також в музичній школі
ім. І. С. Котляревського. У 1903 році
зупинила писати, але після повернення
до України (1912) почала писати знову.
Важливими є її мемуари «Передуманое
и пережитое» (Москва, 1916) та «Ката-
лог французької літератури» (Москва, 1916).

Підготувала бібліограф 1 кат. Тетяна Оньша

Х. Д. Алчевская на чтениях крестьянам села Алексеевки

Луганська область, Михайлівка, була народної школи, розташованої на території містечка Алчевських. Школу заснувала Христина Даниїлівна Алчевська – дружина відомого банкера та підприємця О. К. Алчевського. З 1887 по 1894 р. тут учителювали гімнестичник і публіцист, упорядник «Словаря української мови» Борис Дмитрович Гриненко.

«У кожної людини є свій «пункт божевілля».

Моїм пунктом була думка навчити якомога більше жінок грамоті.
Мені здавалося завжди, що чоловіки набагато щасливіші у цьому напрямі.

Що стосується жінки, то забобон проти її освіти живе,
починаючи з хати й закінчуючи палатами...».

Христина Алчевська

З повним переліком джерел можна
ознайомитись з рекомендаційного списку літератури.

